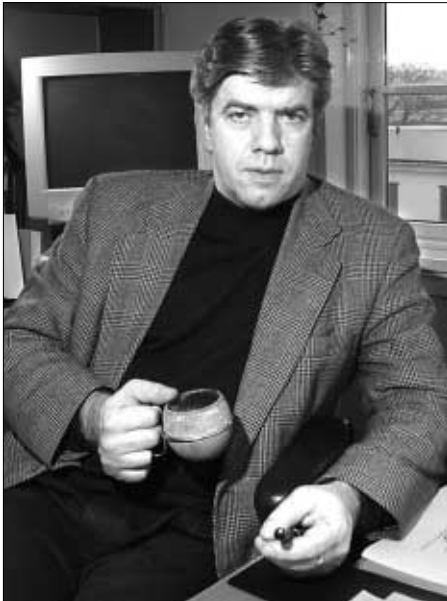

Føroyar mugu raðfesta gransking hægrri

– Landið eigur at staðfesta, at tað er nógv gransking, sum skal gerast næstu árin. Latið okkum tí fáa tey oljufeløgin, sum ætla sær at vera her, til eitt felags forstálsis um, hvussu vit skipa henda so týðandi partin av tilgongdini. Tað hevði eisini verið lættari fyri oljufeløgin. Tað er eingin meining í, at tey skulu standa inni fyri hesi gransking sigur Jógvan Mørkøre

GRANSKING OG SAMFELAG

Jan Müller

Tá tosað verður um komandi samfelagsgranskingina í Føroyum viðgongur Jógvan Mørkøre, samfelagsfrøðingur, at vit mangla fólk og data. Men harfyri kunnu vit ikki bara byggja alt hetta á útlendskar ráðgevarar. Teir eru skiftandi, koma og fara. Tað mugu vera fólk á staðnum, sum arbeiða við hesum – sjálvandi í samstarvi við útlendingar. – Vit mugu byggja upp egnar forleika við fólk, sum framhaldandi skulu vera við til at byggja hetta samfelagið upp. Tað er ein stór uppgáva, og fyrst og fremst ein samfelagsuppgáva, ið man áleggur politikarunum at skipa fyri. Vit tosa um vitanssamfelagið, men tað kemur ikki av sær sjálvum. Tað krevur miðvísu uppbygging, og tað krevur politikarar, ið vilja nakað.

Tí heldur Jógvan Mørkøre, at vit mugu vit ikki bara seta okkum afturá og vænta, at oljufeløgin við øllum sínum pengum skulu typpa tey holi av sær sjálvum. Har vilja eisini vera øki, ið oljufeløgin ikki vilja fara inn á av ótta fyri at verða skuldsett fyri at leggja seg út í føroysk víðurskifti.

– Tað rætta er at siga, at tey eiga at vera við til at brúka pengar til gransking og ein týðningarmikil partur er nettupp, hvat ein slík vinna fer at innibera fyri borgararnar. Tað burdi tí móguliga staðið í loyvninum, at pengar fóru í ein grunn til m.a. at brúka til slík endamáll. Vitán um okkara egna samfelag og hvussu tað ávirkast av nýggjum avbjóðing er sera sera týðningarmikil heldur samfelagsfrøðingurin fyri.

Samfelagsgranskingin kann læra av GEM

Tá hugt verið í bakspogli heldur Jógvan Mørkøre, at tað í oljutilgongdini hevur verið náttúrligt, at granskingin er byrjað við umhvørvinum, fiskastovnum ol. Har hevur verið ein áhugaverd tilgongd, eisini við atfanningum, men sum er endað við forstálsis í GEM, og har partarnir hava verið nøgdir, og har eitt nú Oljumálastýrið metir seg hava fingið teir upplýsingar tað hevur havt brúk fyri. Men har hevur man verið inni á einum øki, har tað ikki altíð verður tosað um fleiri valmøguleikar.

– Tá tú harafturimóti fer inn á samfelagsligar broytingar og avleiðingar, so tosa vit um ymisk sløg av samfeløgum, har man kann velja millum t.d. eitt grønt samfelag, eitt samfelag við miðspjalding ol. Møguleikarnir eru nógvir nettupp við oljuni, og tað kanst tú ikki bara koyra inn í eitt konsept sum tað við GEM og so fáa eina frágreiðing til Oljumálastýrið sum síðani fer til politikararnar og sigur, at soleiðis skal tað gerast. Men givið er, at man kann læra nógv av GEM-tilgongdini.

Jógvan Mørkøre heldur, at hetta við samfelagsavleiðingum og granskingini er nakað, sum skal út til eitt breitt orðaskifti. Tað er ein partur av demokratiinum. – Man hevur tosað um at seta eitt nýtt ráð til at taka sær av hesum. Alt gott um tað. Men man skal vera greiður yvir, at uppgáurnar eru ikki av sama slag sum tær fyrstu, ið jú vóru av meira tekniskum slag. Vit tosa um samfelagsbroytingar, har vit longu hava eitt «ráð»,

ið skal taka støðu í slíkum víðurskiftum okkara alra vegna. Tað er lögtingið. Tað ráðið situr longu. At man so hevur nevndir og ráð at gera tilfar til lögtingið er nakað annað.

Nógv gransking gerast

Samfelagsfrøðingurin heldur, at landið eigur at staðfesta, at tað er nógv gransking, sum skal gerast næstu árin. – Latið okkum tí fáa tey oljufeløgin, sum vera her næstu árin, til eitt felags forstálsis um, hvussu vit skipa tann partin. Tað hevði eisini verið lættari fyri oljufeløgin. Tað er eingin meining í, at tey skulu standa inni fyri hesi gransking sigur Jógvan Mørkøre, ið heldur, at tað nyttar heldur ikki bara og sita afturá og bíða eftir, at pengarnir skulu koma av sær sjálvum frá oljufeløgnum. Tað er hvørki rætt yvirfyri oljufeløgnum og upptætt minni fyri Føroya fólk.

Men hvussu heldur samfelagsfrøðingurin, at vit skulu vit so koma víðari við hesum!

Hann visir á, at hetta er ikki bara ein uppgáva fyri Oljumálastýrið, sum eisini hevur lagt upp til Mentamálastýrið at arbeiða meira miðvíst við gransking í sambandi við eina oljuvinnu. Oljumálastýrið skal bara siga gott fyri játtanunum, sum koma frá oljufeløgnum. Avgerðin um hvat skal granskast liggur tí aðrastaðni. Mentamálastýrið má tí til at stinga út í kortið ein granskingarpolitikk, ið leggur upp til, at hesar uppgáurnar verða røktar frá føroyskari síðu.

Jógvan Mørkøre, samfelagsfrøðingur: – Vit skulu ikki bera so stóran ótta fyri vandanum við eini oljuvinnu. Vit mugu heldur royna at siggja móguleikarnar sigur Jógvan Mørkøre, ið heldur granskingina hava stóran týðning í hesum høpi

Mynd Jens K Vang

man sæð tey gera kanningar av avleiðingum í litlum samfeløgum, t.d. hvørjar bygdir verða fyri ávirkan. Føroyska samfelagið er ikki ein litil útjaðari í oljuhøpi. Vit tosa um alt tað føroyska samfelagið í síni heild. Vit tosa um politisku gongdina og framtíðina hjá øllum Føroyum, tá tað ræður um gransking av árinum frá eini oljuvinnu.

Jógvan Mørkøre heldur tað tí hevur sera stóran týðning, at vit brynja okkum út til hesar avbjóðingar, og hetta gera vit m.a. við at skipa fyri ráðstevnum, har málbólkurin er allur almennur, og har tað koma fólk aðrastaðni frá at greiða frá sínum royndum. Tað er eisini umráðandi at fáa fólk higani út í onnur lond, tað veri seg granskarar, politikarar, vinnulívsfólk o.o.

– Síðani mugu vit til at gera stóðiskanningar og menna forleikan. Tað krevur ein útbúgvingar- og granskingarpolitikk, soleiðis at tú fær sett hesi fólkini við, sum skulu menna forleikan, ið skal til. Til tess krevst ein rúgva av PHD verkætlanum, har tað eisini verður hugsað um at fáa stórv til fólkini eftir lokna útbúgving.

Siggja móguleikar

Jógvan Mørkøre heldur ikki, at vit skulu bera so stóran ótta fyri vandanum við eini oljuvinnu. Vit mugu heldur royna at siggja móguleikarnar. – Tað ringasta, ið kann henda, er, at vit fáa tvær tjóðir. Tvs. at tað verður bara eitt vakstraróki, ið kemur at liggja í miðøkinum, og so vera øki, sum Suðuroy, Sandoy ol., ið vera snørd av. Onnur øki uttan fyri høvuðsstaðin,

Eysturoyanna og flogvøllin kunnu tá fáa tað trupult av oljuni, og tað er nakað man má fyrihalda seg til. Oljuvinnan kann í ringasta fori koma at vera nøkrum til stóran fyrimum og kanska gera lívið truplari hjá øðrum. Vit tosa um fullveldi og um at verða ein tjóð. Við slíkari gongd kunnu vit gott enda sum tvær tjóðir. Stóra avbjóðing er at fáa eina menning, sum kann koma øllum til góðar.

Hava ikki góða tíð

– Tað eru tey, sum siga, at vit hava góða tíð at fyrrireika okkum, tí enn eru lønandi oljufund ikki staðfest?

– Tað hava vit sagt alt ov leingi. Nú mistu vit tíð orsakað av Menasfrágreiðingini. Vit áttu at lagt tað aftur um okkum sum skjótast og sett ferð á stórfingnar og miðvísar ætlanir, hvussu vit sjálvir loysa hetta og móguliga við tí stuðli, sum krevst, frá eitt nú oljufeløgnum.

Jógvan Mørkøre tekur at enda í aftur Menasfrágreiðingina, sum hevur verið orsøkin til samrøðuna. – Eg veit ikki um vísindaliga ambíónin var so øgiliga stór. Hetta var fyrst og fremst ein innleiðandi kanning av tí, sum er ikki er, síðani eitt orðaskifti um tað og hvørjir problemstillingarnir eru. Sum útgangsstøði er hetta í lagi. Út frá tí eigur man so at fara í gongd við verkætlanir. Nakað kundi verið gjørt sum PHD verkætlanir og nakað, sum vit ikki hava forleika at gera, kundi so verið gjørt aðrastaðni. Nú er at koma víðari.

Tað er ikki uppgávan hjá Oljumálastýrinum at tryggja sær, at oljufeløgin røkja hesa uppgávu. At man so kann tengja bæði tingini saman og siga, at tað eru pengar, sum náttúrliga kunnu fara yvirum, er so eisini eitt.

Jógvan Mørkøre hevur annars stóra virðing fyri arbeiðinum hjá Oljumálastýrinum. Tað hoyrir man næstan bara lovord um. Har Oljumálastýrið hevur sæð trupulleikar, er tað eisini farið eftir teimum.

Tvær tjóðir í einari

Higartil hevur tað sum heild verið so, at oljufeløg hava skula gjørt kanningar á tí øki tey fara inn á, tvs. hvørjar avleiðingar teirra virksemi hevur á fisk, umhvøvi osfr. Og so hevur

Søgu- og samfelagsdeildin á Fróðskaparsetrinum heldur til í hesum hølunum í J. C. Svabogotu í Havn